

УДК 342.9

А. Ю. Дєточка
*аспірант**Харківського національного університету внутрішніх справ***РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

Постановка проблеми. На сучасному етапі демократичних перетворень та реформ як суспільного життя так і державних інститутів, постають питання становлення та укріплення України як правової держави, яка повинна мати певну врегульовану систему норм, приписів та гарантії дотримання і захисту суб'єктивних прав кожної особи. З чого випливає, що функціонування саме такої держави передбачає реалізацію нею в особі її органів низки принципів, в основу яких покладено загальнолюдські цінності та відповідне ставлення до людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканності та безпеки. Для забезпечення останнього держава здійснює правоохоронну функцію в особі правоохоронних та правозахисних органів, які відіграють головну роль у захисті конституційних прав і свобод людини та громадянина. Принципи, як відомо з наукової літератури складають основу будь-якої діяльності та охоплює напрями як теоретичного так і практичного спрямування та з огляду на тематичну спрямованість нашого в першу чергу, слід з'ясувати, що в науковій та юридичній науці розуміється під принципом права та діяльності.

Стан дослідження. Проблемі визначення принципів реалізації правоохоронної функції держави у своїх наукових працях приділяли увагу: В.М. Криченко, О. М. Куракін, Л. С. Явич, А. М. Васильєв, В. М. Ронжин, О.Ф. Скакун, П.М. Рабінович, В.А. Козлов, К.Є. Ліванцев, Ю. А. Ведерніков, В. С. Грекул та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в юридичній літературі не існує єдиної відповіді стосовно ролі та значення принципів реалізації правоохоронної функції держави.

Саме тому метою статті є: встановити роль та значення принципів реалізації правоохоронної функції держави.

Виклад основного матеріалу. Що ж стосується дефініції «принципи», то у довідково-енциклопедичній літературі вони розглядається як: 1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; 2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; 3. Переконавання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [1, с. 639]. У свою чергу, тлумачний словник В. Т. Бусела розкриває термін «принцип», як основну особли-

вість устрою, дії механізму та керівне положення, правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства [2, с. 1125].

У літературі також зустрічаються такі визначення поняття «принципи права». Як зазначає О. Ф. Скакун, «принципи права – основоположні загальноприйняті норми, що виражають властивості права і мають вищу імперативну юридичну силу, тобто виступають як незаперечні вимоги, що висувуються до учасників суспільних відносин з метою встановлення соціального компромісу». Принципи права – це своєрідна система координат, у межах якої розвивається право і одночасно вектор, що визначає напрямок його розвитку. Принципи служать нормативними основами права, що покладені в його зміст, виступають як орієнтири його формування, відображають його сутність і основні зв'язки, які реально існують у правовій системі. У принципах зосереджений світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації. Принципи права можуть бути прямо сформовані в законодавчих актах чи виникати із загального змісту таких актів, зумовлювати тим самим напрямки правотворчої, правозастосовної та іншої юридичної діяльності [3, с. 253]. О. М. Бандурка пише, що принципи – це вихідні, основні правила, керівні настанови, норми діяльності для впровадження системи, управління загальними процесами [4, с. 32]. В.М. Криченко та О.М. Куракін відзначали, що під принципами слід розуміти основні засади, вихідні ідеї, положення, що відображають зміст права, його сутність і призначення в суспільстві, визначають спрямованість правового регулювання. Вони (принципи) поширюються на діяльність усіх суб'єктів права, служать основним орієнтиром усієї правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності державних органів [5, с. 96]. Підкреслюючи практичне значення принципів права, Р. З. Лівшиц писав, що вони пронизують процес реалізації права, а тому і у разі застосування законів, і в разі заповнення прогалин у правовому регулюванні вони слугують векторами правозастосовної діяльності. Принципи права концентрують результат розвитку права, в них втілюється нерозривний зв'язок минулого, теперішнього і майбутнього [6, с. 200].

Як бачимо, серед вчених немає одностайності в розумінні сутності принципів права та їхнього впливу на законодавство. Це зумовлено на-

самперед методологією, якою керується вчений у дослідженні принципів права, а також його розумінням права. Провівши аналіз поняття «принципи» пропонуємо погодитись з тим, що це поняття являє собою основу, базис, підґрунтя певного явища, яке може бути розкрито через більш широке за своїм змістом поняття «засади». Так, під засадами, ми пропонуємо розуміти сукупність закріплених у нормах права характеристик суспільного явища та правовідносин, пов'язана із систематизацією нормативно-правових актів, які містять правову основу регулювання відповідних суспільних відносин, що потребують урегулювання за допомогою державних засобів впливу. А принципи є тими основними положеннями на яких повинна будуватися діяльність державних органів при виконанні обов'язків передбачених законом. Таким чином, основоположні ідеї щодо побудови та функціонування правоохоронної функції держави визначаються через такі поняття, як «принципи» чи «засади».

Правозастосовна діяльність будучи правовою формою здійснення функцій держави також повинна відповідати певним принципам, втім підхід до формулювання принципів реалізації правоохоронної функції держави, як і вже зазначеного вище «принципи», в сучасній юридичній науці також остаточно не визначено.

Багато дослідників теорії держави та права є прихильниками того, що принципами правоохоронної діяльності є лише такі ідеї та положення, що набули формального виразу у нормах права. Наприклад, слід згадати виокремлення принципів за видами на принципи-норми, де безпосередньо закріплені принципи права, та принципи, що виводяться з правових норм. Причому, принципи-норми характеризують ту чи іншу галузь права за предметом, а принципи, що виводяться з правових норм, відповідають методу правового регулювання [7]. З огляду на багаточисленність суб'єктів правоохоронної діяльності, суттєві відмінності їх правового статусу, тенденції розвитку суспільства і державно-правових явищ, а також через спільність функцій і завдань таких суб'єктів, доречним є питання визначення принципів правоохоронної діяльності. Так, А.М. Кучук зазначає, що принципи правоохоронної діяльності – це об'єктивно властиві цьому виду суспільної діяльності відправні начала, незаперечні вимоги, що ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони й які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу відносин та відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю і стабільністю [8, с. 8-12]. Р. В. Бараннік дає таке визначення принципів (засад) правоохоронної системи як загальних, керівних, вихідних положень, які

визначають найбільш суттєві сторони даного виду державної діяльності [9, с.45]. Звичайно, це найбільш загальний підхід до тлумачення даної правової категорії, який не відображає конкретних особливостей правоохоронної діяльності держави.

На думку В. М. Гриценка, принципи правоохоронної системи – це вихідні, керівні, загальні, основоположні ідеї, обумовлені прагненням суспільства до демократизації, цивілізованості та організованості, забезпечення правопорядку, які визначають напрямки діяльності органів правоохоронної системи [10, с. 462]. Необхідно брати до уваги той факт, що принципи реалізації правоохоронної функції держави через правоохоронні органи, які є елементом правоохоронної системи реально обумовлені розвитком суспільства, його прагненням до збагачення не тільки правових а і моральних цінностей, демократизації, цивілізованості та організованості, забезпечення рівних можливостей для кожного члена соціуму незалежно від його походження, релігійних поглядів та переконань, статі та інших ознак, які можуть служити підставою до дискримінації.

Ми схильні погодитись із О.І. Безпаловою яка під принципами реалізації правоохоронної функції держави розуміє сукупність основних ідей, положень, які визначають пріоритетні напрямки реалізації правоохоронної функції держави, вимоги до діяльності відповідних органів виконавчої влади, що свідчить про демократичну і соціально-сервісній спрямованості державної політики у правоохоронній сфері [11, с. 42]. Оскільки воно охоплює собою те, що принципи дійсно мають не суто абстрактне значення та здійснюють суттєвий вплив на безпосереднє виконання суб'єктами реалізації правоохоронної функції своїх обов'язків.

Погоджуємось з переважаючою думкою учених, що принципам правоохоронної діяльності притаманні такі ж ознаки, як і принципам права – фундаментальним ідеям, які характеризують зміст права, його сутність і призначення в суспільстві. Вони, з одного боку, виражають закономірності права, а з іншого – найбільш загальні норми, які діють у всій сфері правового регулювання і поширюються на всіх суб'єктів. Ці норми або чітко сформульовані в законі, або виводяться із загального змісту законів, відображають найсуттєвіші його риси, вони є «обличчям» права, здійснюють узагальнене закріплення сутності того чи іншого інституту, забезпечують єдине формулювання змісту правових норм [12, с. 95].

Реалізація завдань, що стоять перед правоохоронними органами, забезпечується на основі поєднання у правоохоронній діяльності соціально-правових та організаційних принципів з дотриманням моральних і юридичних правил незалежно від структурної належності того чи іншого

органу або посадової особи. У свою чергу, кожен із правоохоронних органів вносить вагомий внесок у діяльність із забезпечення економічної безпеки держави [13, с. 300].

Розглядаючи значення принципів правоохоронної діяльності, варто зазначити, що воно полягає в тому, що принципи: є першоджерелом, що обумовлює порядок здійснення, ефективність, спрямованість і причинність правоохоронної діяльності, а також дають змогу говорити про існування правоохоронної системи; є гарантіями забезпечення прав і свобод людини та громадянина; синхронізують систему правових норм і забезпечують узгодженість правових інститутів; вважаються юридичною базою для тлумачення правових норм і вирішення суперечливих питань, сприяючи правильному правозастосуванню; є вихідними положеннями для вдосконалення окремих правових інститутів, розвитку процесуальної форми й процесуальних гарантій правоохоронної діяльності. Оскільки принципи правоохоронної діяльності є похідними від принципів права взагалі, то їм притаманні такі риси: універсальність, нормативність, формальна визначеність, обов'язковість, системність, рівнозначність, об'єктивність, стабільність [14, с. 17].

Загалом значення і роль таких загальних засад, відправних начал правоохоронної діяльності зумовлене тим, що вони: визначають засади здійснення правоохоронної діяльності в суспільстві; спрямовують нормальний розвиток і функціонування правоохоронної системи; впливають на суспільні відносини шляхом правового регулювання і на рівень правосвідомості в суспільстві; зумовлюють напрями правотворчої, інших видів юридичної діяльності; виступають важливим критерієм законності дій суб'єктів правоохоронної діяльності [15].

Виходячи з вище сказаного ми можемо встановити, що значення принципів правоохоронної діяльності полягає в тому, що це першоджерело, яке визначає порядок здійснення, ефективність, спрямованість і причинність правоохоронної діяльності, водночас, вони дають змогу стверджувати про реальне існування правоохоронної системи. Це гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина, чинники, що синхронізують систему правових норм і забезпечують узгодженість правових інститутів, є вихідними положеннями для їх удосконалення. Таким чином, принципи правоохоронної діяльності можна вважати юридичною основою для тлумачення правових норм і вирішення дискусійних питань, що сприяє правильному правозастосуванню, розвитку процесуальної форми й процесуальних гарантій правоохоронної діяльності [14, с. 17].

Важливою умовою здійснення правоохоронної функції держави суб'єктами її реалізації при

виконанні своїх обов'язків є усвідомлення та використання ними у своїй діяльності основоположних ідей – принципів.

Висновок. Таким чином, проведений вище аналіз дає змогу констатувати, що принципи реалізації правоохоронної функції є об'єктивно властивими цьому виду державної діяльності. Вони виступають в якості відправних начал, незаперечних вимог, що ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони, та які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу відносин та відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю та стабільністю. Застосування принципів у здійсненні правоохоронної діяльності надають гарантію для громадян у реальному виконанні державою своїх обов'язків і дотриманні тих цінностей, які установлені нею як основи існування та діяльності правової держави.

Література

1. Словник української мови : в 11 тт. Т. 3. Київ. 1972. 744 с. URL: <http://sum.in.ua/p/7/693/2>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
4. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України / О. М. Бандурка. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
5. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права: модульний курс: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2010. 264 с.
6. Лившиц Р. З. Теория права : учебник. Москва: БЕК, 1994. 224 с.
7. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.. Теорія держави і права: навч. посіб. / А. Ю. Олійник, С. Д. Гусарев, О. Л. Слюсаренко. К: Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
8. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступ канд. юрид. наук за спеціал. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2007. 22 с.
9. Бараннік Р. В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: КНТ, 2011. 352 с.
10. Гриценко В. Г. Принципи правоохоронної системи. Форум права. 2014. № 3. С. 462–465.
11. Безпалова О. І. Принципы реализации правоохранительной функции государства: административно-правовой аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2013. № 1. С. 40-46.
12. Горун О. В. Теорія держави та права: навч. посібник / О. В. Горун, Н. В. Камінська, О. В. Фатхутдінова. Київ: КНТ, 2011. 216 с.
13. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 368 с.
14. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) : автореф.

дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02. Київський університет імені Тараса Шевченка. Київ, 1999.

15. Курс – наєвроінтеграцію. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/71104>.

Анотація

Деточка А. Ю. Роль та значення принципів реалізації правоохоронної функції держави. – Стаття.

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених наголошено, що принципи реалізації правоохоронної функції є об'єктивно властивими цьому виду державної діяльності. Підкреслено, що вони виступають в якості відправних начал, незаперечних вимог, що ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони, та які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу відносин та відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю та стабільністю.

Ключові слова: принципи, принципи права, реалізація, правоохоронна функція, держава, органи державної влади.

Аннотация

Деточка А. Ю. Роль и значение принципов реализации правоохранительной функции государства. – Статья.

В статье, на основе анализа научных взглядов ученых отмечено, что принципы реализации правоо-

хранительной функции являются объективно присущими этому виду государственной деятельности. Подчеркнуто, что они выступают в качестве отправных начал, неоспоримых требований, которые ставятся перед субъектами осуществления правовой охраны и выражают важнейшие закономерности, устои данного типа отношений и отличаются универсальностью, высшей императивностью, общей значимостью и стабильностью.

Ключевые слова: принципы, принципы права, реализация, правоохранительная функция, государство, органы государственной власти.

Summary

Dietochka A. Yu. The role and significance of the principles of realization of the law enforcement function of the state. – Article.

The article, based on the analysis of scientific views of scientists, emphasizes that the principles of law enforcement are objectively inherent in this type of state activity. It is emphasized that they serve as a starting point, indisputable requirements for the subjects of legal protection, and which express the most important laws and foundations of this type of relationship and are universal, highly imperative, general significance and stability.

Key words: principles, principles of law, implementation, law enforcement function, state, public authorities.